

„Dziecko ze specyficznymi trudnościami w nauce **– informacje dla rodziców.”**

1. SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W NAUCE - PRZYCZYNY I OBJAWY

Specyficzne trudności w pisaniu i czytaniu opisano po raz pierwszy na przełomie XIX i XX wieku. W 1968 roku w USA na Światowej Konferencji Neurologów sformułowano definicję: „dysleksja to zaburzenie, które przejawia się niemożnością opanowania umiejętności czytania i pisania mimo dobrej inteligencji i dobrych warunków środowiskowych”. W Polsce zaczęto o niej mówić w latach 70.

Wyróżniamy kilka postaci tych specyficznych trudności w nauce, które mogą występować jednocześnie lub w izolacji:

DYSLEKSJA- trudności w czytaniu (zaburzenia zarówno tempa i techniki czytania, jak i stopnia rozumienia treści)

DYSORTOGRAFIA- trudności z opanowaniem poprawnej pisowni (dziecko popełnia błędy ortograficzne i inne, mimo dobrej znajomości zasad pisowni)

DYSGRAFIA- trudności w opanowaniu kaligrafii, niski poziom graficzny pisma (brzydkie, koślawe litery, trudności z utrzymaniem się w linijce, litery w wyrazach nierówne, źle połączone, itp.)

DYSKALKULIA-specyficzne problemy z nauką matematyki, dziecko nie potrafi poradzić sobie nawet z najłatwiejszymi zadaniami, jak określenie liczby obiektów czy nazwanie liczb i numerów

Te trudności w uczeniu się nie zależą od poziomu inteligencji dziecka, od kompetencji nauczyciela, nie są też wynikiem lenistwa czy złej woli ucznia.

Dysleksję ma 10- 15 procent polskich uczniów, nasiloną 3- 4 procent. Cztery razy częściej dyslektykami są chłopcy niż dziewczynki. Nie ma obowiązującej teorii na temat jej przyczyn. Wiadomo, że częściej występuje u dzieci rodziców dyslektyków. Szwedzcy naukowcy zidentyfikowali też gen, którego uszkodzenie zwiększa prawdopodobieństwo dysleksji. Neurologowie mówią także o przyczynach nabytych. Otóż specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu mogą być skutkiem mikrourazów mózgu i centralnego układu nerwowego, do których doszło w okresie ciąży, porodu lub tuż po nim w pierwszych miesiącach życia niemowlęcia. Informacje te potwierdzają, że jest to zjawisko o podłożu biologicznym. Istnieją wyniki badań sugerujące, że dysleksja może obecnie występować częściej niż w przeszłości, w związku ze zmianą diety przeciętnego dziecka.

Badania naukowe jak i praktyka wskazują, że liczba osób z dysleksją wzrasta ze względu na zwiększenie się liczby dzieci z zagrożonymi ciążami i trudnymi porodami. Coraz bardziej niekorzystne stają się też czynniki kulturowe i społeczne, takie jak brak naturalnych okazji do ćwiczeń funkcji uczestniczących w czytaniu i pisaniu (np. dzieci nie rysują, mniej manipulują, nie rozwijają się ruchowo podczas zabaw na podwórku, itp.) oraz brak kontaktu z książką, którą wypiera telewizja i komputer – są to również przyczyny wzrastającej liczby osób z dysleksją.

Dysleksja to nie choroba, którą można wyleczyć. Dyslektykiem jest się przez całe życie.

Zaniedbanie środowiskowe i dydaktyczne pogłębia zaburzenia i trudności dziecka.

U dzieci w wieku niemowlęcym, poniemowlęcym, przedszkolnym i częściowo wczesnoszkolnym (do około 9. roku życia) nie można jeszcze zdiagnozować dysleksji rozwojowej. Jednak obserwuje się pewne objawy, które sygnalizują możliwość wystąpienia w przyszłości specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Nie determinują one jeszcze diagnozy (tej można dokonać na przełomie drugiej i trzeciej klasy szkoły podstawowej), jednak dzieci z poniższymi objawami zalicza się do tzw. **grupy ryzyka dysleksji**, gdyż bardzo często są to pierwsze sygnały nadchodzących trudności.

Są nimi:

- pomijanie w rozwoju ruchowym raczkowania, dziecko od razu zaczyna chodzić,
- opóźniony rozwój mowy, znacznie późniejszy moment rozpoczęcia porozumiewania się z otoczeniem przy pomocy słów, utrzymujące się trudności z poprawnością wypowiedzi zarówno w zakresie gramatyki, jak i prawidłowym wybrzmiewaniem głosek, mowa niewyraźna, niezrozumiała dla otoczenia,
- obniżona sprawność ruchowa, w tym manualna : trudności z utrzymaniem równowagi, niezdarność ruchów, niechęć do zabaw ruchowych, kłopoty z łapaniem piłki, rzucaniem do celu, nauką jazdy na rowerze, kłopoty z zapinaniem guzików, sznurowaniem butów, myciem rąk, jedzeniem za pomocą sztućców,
- słaba koordynacja wzrokowo- ruchowa, dziecku sprawia trudność budowanie z klocków, układanie obrazków z elementów według wzoru (tworzy tylko własne kompozycje), niechętnie rysuje,
- opóźniony rozwój lateralizacji- dziecko używa na zmianę raz jednej, raz drugiej ręki, nie ma ustalonej dominacji jednej strony ciała (dziecko jest oburęczne albo praworęczne, ale przez dziurkę patrzy lewym okiem, nastawia lewe ucho),
- zaburzenia rozwoju spostrzegania wzrokowego i pamięci wzrokowej, trudności z rysowaniem figur, odtwarzaniem szlaczków, wzorów,
- trudności w różnicowaniu głosek podobnych dźwiękowo (d - t, g - k, z - s),
- zaburzenia analizy i syntezy wyrazów,
- problemy z zapamiętywaniem krótkich wierszyków i piosenek, nazw lub szeregu nazw, np. pór roku, miesiący itp., tabliczki mnożenia, dat,
- przekręcanie wyrazów podczas czytania, wolne tempo czytania, słabe rozumienie tekstu,
- niestaranne, brzydkie pismo, popełnianie błędów przy przepisywaniu, mylenie liter podobnych pod względem kształtu, opuszczanie, dodawanie, przestawianie, podwajanie liter, zapisywanie ich od prawej do lewej lub w odbiciu lustrzanym,
- problemy z orientacją kierunkową (mylenie gdzie prawo, gdzie lewo),
- nadruchliwość, impulsywność, nie zrównoważenie emocjonalne.

Należy pamiętać jednak, że nie każde dziecko z tzw. grupy ryzyka dysleksji musi stać się uczniem z dysleksją. Im wcześniej zostanie objęte opieką, tym większe szanse, aby zapobiec jego trudnościom.

2. DIAGNOZA SPECYFICZNYCH TRUDNOŚCI W NAUCE.

Jeżeli rodzic zauważy u dziecka utrzymujące się wyżej wymienione symptomy zaburzeń powinien jak najszybciej skonsultować się z nauczycielem lub pedagogiem szkolnym i zacząć indywidualną pracę z dzieckiem. Kolejnym krokiem jest zgłoszenie się do poradni psychologiczno – pedagogicznej i złożenie wniosku o przeprowadzenie dokładnej diagnozy trudności w nauce występujących u dziecka w celu określenia czy mają one charakter dyslektyczny.

Dzieci uczęszczające do Szkoły Podstawowej nr 25 w Elblągu są diagnozowane w Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej nr 1 w Elblągu przy ul. Słonecznej 14.

Diagnoza dysleksji rozwojowej powinna być przeprowadzona w okresie nauczania początkowego, nie powinna być stwierdzona na podstawie jednorazowej wizyty w poradni. Wskazana jest ocena efektów pracy samokształceniowej lub terapeutycznej dziecka.

Wyniki rzetelnej diagnozy pozwolą na udzielenie odpowiedzi na poniższe pytania :

1. Czy trudności ucznia w nauce czytania i pisania mają podłoże rozwojowe ?
2. Które funkcje psychomotoryczne dziecka trzeba wspierać działaniami terapeutycznymi?
3. Jak motywować dziecko do wysiłku związanego z dodatkową pracą terapeutyczną ?
4. Jak pomóc dziecku w realizacji jego zainteresowań i przezwyciężeniu emocjonalnych barier w rozwoju ?

W poradni psychologiczno – pedagogicznej diagnozowaniem specyficznych trudności w nauce zajmuje się psycholog i pedagog. Jeżeli dziecko ma problemy z prawidłową mową, bada je również logopeda. Gdy zaistnieje taka potrzeba dziecko może zostać skierowane na konsultację medyczną do okulisty, audiologa, foniatry, ortodonta, neurologa, psychiatry – w zależności od zgłaszanych problemów i potrzeb.

Dziecko, u którego specjaliści poradni psychologiczno – pedagogicznej stwierdzą specyficzne trudności w nauce, powinno zostać objęte terapią.

Terapia dzieci ze specyficznymi trudnościami w nauce polega na usprawnianiu zaburzonych funkcji (wzrokowych, słuchowych, ruchowych, mowy) i ich integracji oraz rozwijaniu tych, które działają bez zakłóceń, aby w ten sposób osiągnąć pożądane efekty. **Terapia jest tym skuteczniejsza, im wcześniej zostaje podjęta.** Ważny jest też stopień zaangażowania dziecka, jego motywacja do pracy oraz ilość czasu przeznaczanego na zajęcia. Wszelkie działania terapeutyczne muszą być długofalowe, dostosowane do indywidualnych, psychofizycznych możliwości ucznia, rodzaju jego dysfunkcji oraz przejawianego stopnia trudności. Postępy w terapii pedagogicznej zależą przede wszystkim od głębokości i zakresu zaburzeń powodujących specyficzne trudności w uczeniu się, poziomu sprawności intelektualnej dziecka, od tego, jak wcześnie podjęto pracę terapeutyczną i czy odbywa się ona przy współudziale rodziców i nauczyciela w szkole.

Należy pamiętać o tym, że **udział dziecka w zajęciach z terapeutą nie zwalnia go z pracy samokształceniowej w domu.** W domu dziecko powinno pracować pod kierunkiem rodziców pozostających w kontakcie z terapeutą i stosujących się do jego zaleceń. Kilka wskazówek dla rodziców dotyczących pracy z dzieckiem, u którego zostały stwierdzone specyficzne trudności w nauce, przedstawiliśmy w dalszej części niniejszej pracy.

Pisząc o dzieciach ze specyficznymi trudnościami w nauce, podkreślając jak ważna jest diagnoza i terapia, nie można pominąć rozwoju emocjonalnego tych dzieci. Długotrwałe niepowodzenia w nauce, których przyczyny nie zostały zdiagnozowane, obniżają motywację do pracy i poczucie własnej wartości dziecka, mogą stać się czynnikiem patogennym wywołującym zaburzenia osobowości, sprzyjają przyjmowaniu postawy niechęci wobec nauki i szkoły. Stały brak sukcesu i ciągle doświadczanie porażek prowadzi do zaburzeń emocjonalno-motywacyjnych. Dlatego **poznanie problemów dziecka, uwarunkowań jego trudności w nauce i podjęcie działań terapeutycznych jest istotnym czynnikiem wpływającym na jego osobowość i dalsze życie.**

Uczniów ze zdiagnozowaną dysleksją chroni prawo, które zapewnia im dodatkową opiekę i szczególne formy nauczania. Określone to zostało w **rozporządzeniu MEN z dnia 21.03.2001 roku w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów**

i słuchaczy oraz przeprowadzania egzaminów i sprawdzianów w szkołach publicznych.

Warto pamiętać o tym, że opinia postdiagnostyczna poradni psychologiczno – pedagogicznej wyrównuje szanse edukacyjne dziecka ze specyficznymi trudnościami w nauce. Jednak zdarza się, że taka opinia jest "załatwiona" uczniowi nie mającemu żadnych zaburzeń, a tylko dlatego, by miał łatwiej na sprawdzianach i klasówkach, by nie otrzymał obniżonej oceny za błędy ortograficzne, które popełnia z powodu nieznajomości zasad pisowni itp. Wówczas taka opinia może przynieść więcej szkód niż pożytku.

3. PRACA Z DZIECKIEM DYSLEKTYCZNYM - WSKAZÓWKI DLA RODZICÓW.

I. Ćwiczenia w pisaniu i czytaniu wykonywane w domu pod kontrolą rodziców.

Ćwiczenia w czytaniu:

Czytanie „we dwoje”.

Przeprowadzamy je wtedy, gdy dziecko ma znaczne trudności w czytaniu, np. czyta po literze, nie potrafi złożyć literek. Tekst czyta się powoli, ale tak, aby nie dzielić wyrazów, lecz odczytywać je w całości. W miarę poprawy głos dorosłego zanika, dziecko czyta samodzielnie. Ćwiczenie to powinno być wykonywane codziennie, przynajmniej dziesięć minut.

Czytanie pod kontrolą osoby dorosłej.

Prowadzimy je wówczas, gdy dziecko już nie literuje, lecz potrafi czytać samodzielnie (choć nie zawsze poprawnie). Ćwiczenie polega na tym, że dziecko czyta tekst powoli, a dorosły poprawia jego błędy. Dziecko powinno używać zakładki, którą przesuwa na kolejne linijki tekstu.

Czytanie sposobem kombinowanym.

Dziecko czyta głośno przez dziesięć minut pod kontrolą osoby dorosłej. Następnie czyta po cichu a przeczytaną treść opowiada. Można zadać dziecku pytania pomocnicze. Jeśli jednak nie rozumie przeczytanego fragmentu, powinno przeczytać go powtórnie. Ostatnim etapem ćwiczenia może być np. namalowanie obrazka związanego z treścią.

Ćwiczenia w pisaniu :

Ćwiczenia w pisaniu z pamięci stosujemy, gdy dziecko opanowało już umiejętność zapisywania i odczytywania wyrazów. Przebiegać one powinny w następującej kolejności:

1. Dziecko odczytuje zdanie wybrane do pisania (podpis pod obrazkiem, krótkie zdanie z elementarza).
2. Liczy na palcach wyrazy w nim zawarte wymawiając je głośno.
3. Spoglądając na wzór, układa całe zdania z liter ruchomego alfabetu.
4. Każdy wyraz dzieli na litery, wymawiając odpowiednie głoski i biorąc każdą literę do ręki.
Klaszcze tyle razy, ile jest liter w wyrazie, albo stuka ołówkiem o stolik.
5. Składa zdania z powrotem i odczytuje je jeszcze raz całe.
6. Każdy wyraz dzieli na sylaby, a następnie wyklaskuje (wystukuje) liczbę sylab w wyrazie.
7. Zasłania zdanie kartką papieru i pisze w zeszycie, dyktując sobie półgłosem po sylabie.
8. Porównuje zapis z tekstem i poprawia samodzielnie ewentualne błędy. Dorosły kontroluje

poprawność zapisu. Jednorazowa dawka pisania z pamięci nie powinna przekraczać 2-3 zdań. W miarę uzyskiwania efektów odchodzimy stopniowo od początkowych etapów (np. układania z ruchomego alfabetu).

Pisanie ze słuchu.

Ćwiczenia w pisaniu ze słuchu stosujemy, gdy dziecko umie już poprawnie pisać z pamięci.

1. Dorosły czyta dziecku głośno całe dyktando (3-4 zdania, potem więcej zdań) i sprawdza, czy dziecko zrozumiało treść.
2. Czyta pierwsze zdanie, dziecko powtarza i liczy na palcach wyrazy (na początku nie powinno być więcej jak 3-4 wyrazy).
3. Trudniejsze wyrazy dziecko układa z ruchomego alfabetu albo wyszukuje w słowniku.
4. Dzieli te wyrazy na litery i sylaby.
5. Dorosły powtórnie czyta całe zdania, a potem zasłania ułożony trudny wyraz lub zamyka słowniczek.
6. Dziecko zapisuje całe zdanie a osoba dorosła sprawdza, czy napisało dobrze i poleca poprawić błędy (dziecko pisze ołówkiem). Pamiętajmy o tym, że dyktując, trzeba wyraźnie wymawiać każdy wyraz, aby dziecko mogło usłyszeć wszystkie głoski w każdym wyrazie.

II. Tygodniowe ćwiczenia poprawy pisowni (klasy starsze).

Dziecko powinno:

1. Powtórzyć i utrwalić zasady pisowni.
2. Złożyć zeszyt do ćwiczeń ortograficznych.
3. Na końcu zeszytu stworzyć " Słowniczek trudnych wyrazów"
4. Co dzień pisać tekst z pamięci wg schematu:
 - przeczytać uważnie wybrany przez siebie lub rodzica tekst (fragment ok. 4- 5 zdaniowy po ok. 5 wyrazów w zdaniu),
 - przeczytać pierwsze zdanie, zapamiętując treść i pisownię wyrazów (uzasadnić pisownię trudnych wyrazów)
 - powiedzieć tekst z pamięci,
 - przeczytać powtórnie zdanie sprawdzając, czy zostało dobrze zapamiętane,
 - napisać zdanie z pamięci,
 - porównać zapis ze zdaniem wzorcowym i nanieść poprawki,
 - zakryć zdanie wzorcowe i napisane; napisać ponownie to samo zdanie,
 - sprawdzić zapis zdania (w ten sam sposób postąpić z kolejnymi zdaniami wybranego tekstu)
 - wypisać wyrazy, w których były błędy i uzasadnić ich poprawną pisownię,
 - ułożyć z tymi wyrazami zdanie lub krzyżówkę; utworzyć rodzinę wyrazów pokrewnych
 - wpisać te wyrazy do " Słowniczka trudnych wyrazów".

W pracy z dzieckiem dyslektycznym najbardziej skuteczne jest uczenie polisensoryczne (jednoczesne zaangażowanie kilku zmysłów). Maksymalnie trzeba wykorzystywać te zmysły, które funkcjonują prawidłowo z jednoczesnym ćwiczeniem tych słabszych.

W zeszytach należy usuwać wyrazy niepoprawnie napisane tak, by dziecko nie przyswajało w pamięci wzrokowej ich wadliwego obrazu graficznego poprzez:

- całkowite zamazywanie,
- naklejanie pasków.

Poprawa każdego błędu powinna rozpocząć się od przypomnienia zasad pisowni i wyjaśnienia poprawności zapisu konkretnego wyrazu.

Dziecko w domu pracuje pod kontrolą osoby dorosłej. Po upływie każdego tygodnia uczeń pokazuje nauczycielowi efekty pracy samokształceniowej.

III. Propozycje ćwiczeń - język obcy.

Ćwiczenia takie są dostępne w aktualnych ofertach wydawniczych, lecz często traktowane "po macoszemu", ponieważ według uczniów są zbyt łatwe. W rzeczywistości jednak okazują się pomocne i skuteczne.

- 1. Anagramy** - w wyrazie wszystkie litery są przestawione; zadaniem dziecka jest uszeregowanie ich w odpowiedniej kolejności.
- 2. Literówki** - zadaniem dziecka jest uzupełnienie liter na poziomie wyrazowym, zdaniowym lub dialogowym; ważne jest, aby wiedziało ono, ile liter dokładnie brakuje i aby rozwiązaniem było hasło będące jednocześnie sposobem kontroli.
- 3. Wykreślanki** - tzw. "sałatki literowe"; w mieszaniu liter dziecko musi odszukać ukryte wyrazy i wypisać je.
- 4. Labirynty** - docierając do wnętrza labiryntu (obierając jedyną właściwą drogę) dziecko "zbiera" po drodze litery i zapisuje rozwiązanie.
- 5. Połączenia** - dziecko łączy litery na poziomie wyrazowym.
- 6. Krzyżówki** - dziecko wpisuje brakujące wyrazy; ważne, aby krzyżówki zawierały hasło (wprowadza to element samokontroli).
- 7. Wymowa a ortografia** - przykładem takiego ćwiczenia jest zadanie typu "multiple- choice", w którym dziecko musi zdecydować, jaki dźwięk słyszy na końcu danego wyrazu i jaka litera lub litery) są za ten dźwięk odpowiedzialne.
- 8. Rebusy** - zadaniem dziecka jest odgadnięcie rebusu, w którym najważniejszą rolę odgrywają niuanse literowe w obrębie każdego wyrazu(np. ilość dwudźwięków).
- 9. Ciągi** - zadaniem dziecka jest rozdzielenie ciągu liter i nadanie im formy wyrazów i zdań, ważne jest zwrócenie uwagi dziecka na pisownię małą i wielką literą.
- 10. Tekst- lustro** - zadaniem dziecka jest przepisanie tekstu, który został napisany w odbiciu lustrzanym.
- 11. Znikający tekst** - dziecko uzupełnia brakujące części liter, które zostały usunięte w poziomie (w obrębie wyrazu, zdania lub całego tekstu).

Ważne jest, aby dziecko pracowało pod kierunkiem rodzica. Pracę samokształceniową należy skonsultować z nauczycielem języka obcego. Można go również poprosić o dodatkowe ćwiczenia.

Warto przeczytać :

1. Bogdanowicz M., O dysleksji, czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu – odpowiedzi na pytania rodziców i nauczycieli. Lublin 1994.
2. Bogdanowicz M., Adryjanek A., Różyńska M., Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców. Gdynia 2007.

3. Bogdanowicz M., Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie. Gdańsk 2002.
4. Brejnak W., Zabłocki K. J., Dysleksja w teorii i praktyce. Warszawa 1999.
5. Brejnak W., Nie jesteś sam. Dysleksja. Warszawa 2003.
6. Baumer, Bernice H., tł. z ang. i adapt. Dorota Kozińska, Jak dyslektyczne dziecko nauczyć czytania : wypróbowana metoda dla rodziców i nauczycieli. Warszawa 2007.
7. Dąbrowska M., Moje dziecko jest dyslektykiem : poradnik i informator dla rodziców i wychowawców. Warszawa 2003.
8. Furmański J., Wzory dyktand graficznych : ćwiczenia nie tylko dla dyslektyków. Gdańsk 2008.
9. Jurek A., Kształcenie umiejętności ortograficznych uczniów z dysleksją. Gdańsk 2008.
10. Małasiewicz A., Wprawki w czytaniu sylabowym dla uczniów z dysleksją i nie tylko. Gdańsk 2009.
11. Sawa B., Jeżeli dziecko źle czyta i pisze. Warszawa 1999.
12. Zakrzewska B., Moje dziecko źle czyta i pisze. Warszawa 1997.
13. Zakrzewska B., Trudności w czytaniu i pisaniu. Modele ćwiczeń. Warszawa 1999.

Opracowały :

Anetta Kruczyńska – Olszewska (pedagog)
Agnieszka Koziarska (nauczyciel języka polskiego)
Marta Bartosik (nauczyciel języka polskiego)